

UTDRAG AV FOREDRAG PÅ HØYREKVINNERS LANDSFORBUNDS
LANDSMØTE I BERGEN 9. MARS 1985.

1. En sunn samfunnsøkonomi, grunnlaget for vår velferd.

Jeg vil gjerne innlede med å utdype en av de vanskelige, ja kanskje en av de aller vanskeligste politiske utfordringer vi står overfor. Vi ser at det i alle politiske partier, og særlig i de sosialistiske, synes å være et innebygget press i retning stadig større offentlige utgifter. De gode resultater av den økonomiske politikken synes nå å utløse en lettsindighet på mange hold som lett kan ødelegge det hele. Kravene om økte utgifter er som regel godt begrunnet, med naturlige ønsker om å styrke sysselsettingen og løse velferdsoppgaver bedre. Det ønsker vi alle, men vi kan bare få det til i praksis hvis man ikke glemmer at det må være balanse i økonomien. Ødelegger vi den, blir resultatet mindre velferd, selv om hensikten var å skape mer.

I virkeligheten er det gjennomført en betydelig økning i de offentlige utgifter også i de senere år - særlig for å løse velferdsoppgaver. De samlede utgiftene går klart opp, slett ikke ned slik som alt snakket om

"nedskjæringer" kan gi inntrykk av. Mer enn alle besparelser er brukt til bedre løsning av andre oppgaver.

Likevel krever både opposisjonen og andre en enda sterkere vekst i utgiftene. Det vil uvegerlig bety at skattetrykket må økes igjen, eller at budsjettbalansen svekkes, eller sannsynligvis begge deler. Erfaringene fra alle land viser at enda sterkere utgiftsøkning vil slå ut i økt inflasjon. En slik inflasjonspolitik som opposisjonen går inn for vil uvegerlig bety enda sterkere kostnadsvekst, som igjen vil undergrave konkurranseevnen til tusenvis av norske arbeidsplasser. Resultatet ville bare bli større arbeidsløshet på lengre sikt. Det er derfor Arbeiderpartiets teorier ikke følges i noe land med sosialistisk styre. Denne faren for inflasjon blir ikke mindre om man kaller de pengene man vil sette inn for oljepenger. Det er riktig at oljeinntektene gir oss større handlefrihet enn andre land - når det gjelder utenriksøkonomien. Men det ville være dumt å bruke den handlefriheten til å skape mer inflasjon innenlands.

Alle statens oljeinntekter blir enten brukt eller lånt ut til gode formål, for å styrke velferd og vekst. Men vi kan ikke bygge vår fremtid først og fremst på forventinger om enda mer oljeinntekter. Beregninger som vil bli offentliggjort i Langtidsprogrammet viser at vi fortsatt vil være avhengig av vekst i de konkurranseutsatte næringer - som f.eks. industri, skipsfart, fiskeri og turisme - for å kunne sikre sysselsettingen og velferds-samfunnet frem mot århundreskiftet. Men skal vi klare det, må vi også bevare disse næringenes konkurranseevne.

De langsiktige perspektivene for offentlige utgifter gir grunn til særlig bekymring. Størstedelen av de offentlige utgiftene vi har idag er allerede bundet opp også for fremtiden i form av etablerte regelverk eller politisk bindende måltall e.l. I tillegg kommer så de betydelige økte uttellingene til pensjonsytelser, helsevesenet og aldersomsorg som det økende antall eldre vil kreve. Beregninger viser at selv om man ikke skulle gjennomføre noen flere store kostnadskrevende reformer vil de samlede offentlige utgiftene øke vesentlig sterkere enn nasjonalinntekten i årene fremover, hvis man ikke gjør noe målrettet for å hindre det. Eventuelle nye kostbare reformer vil m.a.o. gjøre det enda vanskeligere å hindre en så sterk økning i de offentlige utgifter at man kveler vekstevnen i den private del av samfunnet. Krever man for meget blir resultatet mindre til alle. Det er en av de gamle økonomiske erfaringer som det ser ut til å være litt for lett å glemme i gode tider.

Å arbeide for en rimelig balanse mellom veksten i privat og offentlig økonomi, er derfor nødvendig for å kunne sikre varig full sysselsetting. Det er også en forutsetning for valgfrihet, maktspredning og rom for private og frivillige initiativ og virksomhet.

Regjeringen anser det på denne bakgrunn som en sentral oppgave å begrense veksten i offentlige utgifter, slik at de ikke vokser raskere enn bruttonasjonalproduktet.

Gjennom en streng prioritering og effektivisering bør det allikevel være rom for økt innsats i årene fremover til bl.a.:

- eldreomsorgen,
- helsevesenet,
- småbarnsfamiliene, og
- forskning og kompetanseoppbygging.

Men for å skape rom for vekst til disse prioriterte områder, vil det være nødvendig både å hindre vekst i lavere prioriterte utgifter, og gjennomføre upopulære omlegninger og utgiftsreduksjoner på områder der behovene ikke lenger er like påtrengende. Bare på den måten kan økt innsats på prioriterte områder kombineres med sikring av grunnlaget for økonomisk vekst, og dermed økt offentlig innsats også på lengre sikt.

2. Helse- og sosialpolitikken

Helse- og sosialpolitikken er som nevnt blant de høyest prioriterte områder for Regjeringens arbeide. Allikevel antyder de mest oppfinnsomme kritikere at Regjeringen er i ferd med å bygge ned de offentlige tilbud i sin iver for å skape et mer privatisert helsevesen. Dette er jo svært langt fra virkeligheten. Men la meg - nærmest for ordens skyld - minne om noen fakta som ingen svartmaling kan rokke ved:

- Det har aldri vært satset mer på helse- og sosialformål enn i de senere år. Bevilgningene fra staten og folketrygden er øket med ca. 50 prosent de siste

fire år, fra ca. 49 milliarder i 1981 til ca. 74 milliarder i 1985. Det er meget mer enn prisstigningen.

- Antall behandlede pasienter på sykehusene er øket med 15.600 fra 1981 til 1983. Når nyere tall kommer, vil de vise fortsatt vekst. Det er forøvrig blitt brukt sterkt misvisende oppgaver over sykehuskøer. Man vil vel f.eks. ikke vanligvis si at en som venter på fødsel står i sykehuskø, slik som det ble gjort i tall som "Arbeiderbladet" slo stort opp. Det er riktig at noen køer vokser enda - p.g.a. sterkt økte behov. Men samtidig er ventetiden for flere typer operasjoner sterkt redusert, blant annet som følge av "Aksjon venteliste" som ble igangsatt i fjor. Mens ventetiden for hofteoperasjoner f.eks. kunne være opp til 6-7 år for 4 år siden, er den nå redusert til $\frac{1}{2}$ - 2 år.

- Innen eldreomsorgen har det skjedd en betydelig vekst de siste årene. Antallet behandlede pasienter ved somatiske sykehjem økte fra ca. 30000 til ca. 35000 fra 1981 til 1983, mens hjemmesykepleien behandlet hele 12600 flere pasienter i 1983 enn i 1981. Vi regner med at ferskere tall vil vise ny vekst også her.

Disse positive resultater betyr imidlertid ikke at vi nå kan slå oss til ro med den utvikling som er satt igang. Det er fortsatt mange og betydelige oppgaver som gjenstår. Og behovene fortsetter å vokse sterkt av flere grunner - ikke minst som følge av det stadig voksende

antall eldre. Samtidig skaper utviklingen nye behandlingsmåter og behandlingstilbud som ofte er meget kostbare. Det er også naturlig at nye tilbud straks skaper nye køer, av personer som tidligere ikke sto i kø av den grunn at de ikke kunne få slik hjelp for sin lidelse.

Men selv om vi altså ikke kan si oss fornøyd med situasjonen må ikke det få dekke over at det blir tatt krafttak for å bedre forholdene. Det er særlig oppmuntrende å se eksemplene på mer effektiv bruk av ressursene. Slike positive nyheter vekker desverre lett mindre oppmerksomhet enn de negative. Man kommer ikke forbi at nettopp bedre bruk av de resursser man kan få, i mange tilfelle vil være helt avgjørende for løsning av problemene. Hvis økte bevilgninger fører til mindre rasjonalisering, blir nytten liten eller ingen.

3. Aktiv familiepolitikk

Et viktig element i utviklingen mot et bedre samfunn er arbeidet for å styrke familiens stilling som grunnleggende fellesskap for omsorg og trygghet på tvers av generasjonene. Også på dette område hører vi sterke anklager fra Arbeiderpartiets side. Det blir endog hevdet at den politikk som blir ført har forverret forholdene for barnefamiliene. Men virkeligheten er den motsatte: Bedring av barnefamiliens stilling har vært en høyprioritert oppgave for Regjeringen. Noen eksempler vil vise dette:

- Barnetrygdens satser er i gjennomsnitt øket med vel 60 prosent fra 1981 til 1985. Det er meget mer enn prisstigningen.
- I samme periode er satsene for forsørgerfradrag i skatten øket med vel 90 prosent.
- Samlet innebærer de gjennomførte økninger i barnetrygd og forsørgerfradrag reelle lettelser for barnefamiliene på ca. 1.140 mill. kroner om året. Samtidig har barnefamiliene naturligvis hatt fordel av de generelle lettelser i personbeskatningen.
- Maksimalsatsene for fradrag i skattbar inntekt for legitimerede utgifter til pass og stell av barn er øket med 57 prosent for ett barn under 14 år og med 50 prosent for to barn under 14 år.
- Samtidig er statens tilskudd til barnehaver og fritidshjem øket fra vel 345 mill. kroner i 1981 til mer enn 660 mill. kroner i 1985, eller med 90%. Dette vil kanskje virke spesielt overraskende for den som har trodd på Arbeiderpartiets svartmaling på dette området.

Det er også innført lovfestet rett til nedkortet arbeidstid blant annet for småbarnsforeldre, for å gjøre det lettere å kombinere omsorgsoppgaver og arbeide utenfor hjemmet.

Familiepolitikken er særlig viktig sett i lys av den bekymringsvekkende nedgang i fødselstallene. Vi kommer ikke bort fra at familienes evne og vilje til å føre slekten videre er bestemmende for vår fremtid. Det fødes nå altfor få barn til å opprettholde folketallet på lengre sikt. Hvis denne utviklingen fortsetter, kan det bli vanskelig å løse nødvendige samfunnsoppgaver, som for eksempel omsorgen for de eldre, på en tilfredsstillende måte. Men det burde være overflødig å begrunne at vi er nødt til å gjennomføre tiltak som kan bidra til at det norske folk opprettholder seg selv.

4. Et mer barne- og familievennlig samfunn.

Regjeringen vil i familiepolitikken legge stor vekt på en økning av overføringene til barnefamiliene. Det vil bl.a. gradvis bli bygget opp et småbarnstillegg i barnetrygden. Dette vil i praksis prioritere både småbarnsfamiliene og mangebarnsfamiliene.

Enkelte vil kanskje hevde at også eldre barn kan være kostbare for familien - kanskje enda mer kostbare enn de minste. Begrunnelsen for tanken om et småbarnstillegg er at det som regel er når barna er små at familiens samlede inntekt er lavest. Det er også i dette tidsrommet det oftest hender at den ene ektefellen ønsker å arbeide hjemme på "heltid", eller at den ene eller begge av foreldrene ønsker å ha deltidsarbeid ute. Og er man dessuten avhengig av barnehageplass eller annet barnetilsyn, blir perioden med de minste barna lett enda

vanskeligere økonomisk enn tiden etter at barna er blitt eldre.

Økonomiske overføringer er imidlertid bare ett av de prioriterte virkemidler i familiepolitikken. Det er også viktig å skape større reell valgfrihet når det gjelder arbeidsmuligheter, arbeidstid og barnetilsyn. Regjeringen går inn for å øke den lønnede svangerskapspermisjonen fra 18 til 20 uker, som et første skritt. Samtidig tar Regjeringen sikte på gradvis å øke fødselspengene for hjemmевærende meget betydelig. Det vil gjøre forskjellen mellom folketrygdens utbetalinger til utarbeidende og hjemmearbeidende forholdsvis litt mindre enn nå.

En reform som berører færre familier, men som er viktig nok for dem det angår, er at fødselspenger for hjemmевærende skal betales pr. barn, slik at man får den fordoblet ved tvillingfødsler. Yrkesaktive vil få en utvidet fødselspermisjon i slike tilfelle. Jeg må innrømme at jeg ikke var tilstrekkelig oppmerksom på disse spørsmålene vedrørende tvillingforeldre før jeg fikk møte en gruppe av dem i frokost-TV.

Barnehaveutbyggingen vil fortsatt bli stimulert, og regelverket vil bli gjennomgått med sikte på å gjøre det lettere å starte barnehaver på privat og lokalt initiativ, i tillegg til det kommunale.

En enkelt barnehaveplass kan i dag koste det offentlige nesten 40.000 kroner. Skal vi makte å skaffe det antall plasser som man tar sikte på, er vi nødt til å

bidra til at man får mest mulig igjen for de midler vi setter inn. Det kan ikke sies å være urettferdig at det settes grenser for subsidiene pr. barnehageplass, så lenge så mange av småbarnsfamiliene ennå ikke nyter godt av dette tilbud i det hele tatt. Dette er en viktig årsak til at Regjeringen har åpnet adgang til å ta inn noe flere barn i eksisterende barnehager, når kommunestyret finner dette forsvarlig. Resultatet er at flere barn kan få barnehageplass.

Dette har Arbeiderpartiet motsatt seg. I virkelighetens verden betyr det at Arbeiderpartiet vil ha et barnehage-tilbud som blir så meget dyrere pr. plass for samfunnet at det uvegerlig vil føre til en mindre økning av antallet barnehageplasser enn man ellers kunne få.

Det er viktig å sørge for at hele samfunnet i større grad innstilles på barnefamilienes endrede behov. Det må derfor arbeides videre med å tilpasse arbeidsoppgaver og karrieremønstre i arbeidslivet slik at det gis tilfredsstillende utfordringer og utviklingsmuligheter både for kvinner og menn, uansett om de arbeider heltid eller deltid utenfor hjemmet. Regjeringen legger stor vekt på at det skapes trygghet omkring det å benytte seg av de rettigheter som barnefamiliene har oppnådd i arbeidslivet. Det er viktig at arbeidstagere med omsorgsoppgaver ikke taper rettigheter eller status på grunn av sitt foreldreansvar.

En vesentlig grunn til at Regjeringen trakk Arbeiderparti-regjeringens familiemelding tilbake straks

etter regjeringsskiftet, var at den ikke inneholdt forslag som kunne bidra til å lette barnefamilienes situasjon økonomisk eller på annen måte. Den forrige regjering var verken villig til å varsle økte overføringer til småbarnsfamiliene, til å lette en-inntektsfamiliens situasjon, eller til å varsle økte permisjonsrettigheter. Den gang mente Arbeiderpartiet at fem ukers ferie for alle var meget viktigere enn økt innsats til fordel for barnefamiliene. En grunn til at man nå kan komme lenger i arbeidet for å styrke barnefamilienes stilling er at vi tok belastningen ved å stanse innføringen av den femte ferieuken. Det kan være nyttig å huske dette når Arbeiderpartiet i opposisjon nå konsekvent byr over de andre partiene, også når det gjelder utgifter på det familiepolitiske området. Men når Arbeiderpartiet igjen faller for fristelsen til å love flere andre store kostbare reformer også, vil det uvegerlig bety mindre muligheter for å bedre barnefamilienes vilkår.

5. Arbeid for likestilling mellom kvinner og menn.

Forslagene i Familiemeldingen samsvarer med ønsket om økt likestilling mellom kvinner og menn. Vi må ta konsekvensene av at omsorgsoppgavene også skal løses i et likestilt samfunn, og at det offentlige verken bør eller kan ta over alt det ulønnede omsorgsarbeidet som utføres i hjem og nærmiljø. Det må være opp til den enkelte familie selv å velge hvordan den vil innrette seg.

Regjeringen har selvfølgelig ikke noen tanker om å presse kvinnene tilbake til hjemmet eller ut i arbeidslivet,

slik enkelte likevel synes å tro. Vi har med hensikt valgt å satse på økt barnetrygd, nettopp fordi den kommer alle barnefamilier til gode. Vi vil ikke dirigere, men legge forholdene til rette for like valgmuligheter for kvinner og menn på alle samfunnsområder. Men like valgmuligheter må også innebære respekt for ulike valg. Det behøver ikke være noe mål at kvinner og menn stort sett velger likt; målet må være at de får like reelle muligheter for å gjøre det.

Den fremtidige familiepolitikken må imidlertid ta utgangspunkt i at de fleste kvinner nå velger å beholde det arbeidet de har satset på utenfor hjemmet, også i det meste av den tid hvor de har barn. Derfor er det viktig å arbeide for bedre permisjonsrettigheter og bedre ansiennitetsregler for omsorgsarbeid. Regjeringen vil blant annet rette en henstilling til partene i arbeidslivet om å bedre ansiennitetsreglene for omsorgsarbeid. I staten har man kommet forholdsvis langt med dette.

Om kort tid vil Regjeringen fremme en egen stortingsmelding om likestillingspolitikken. Her vil det bli lansert en ny handlingsplan for likestilling for den kommende femårsperioden. Denne nye handlingsplanen vil føre videre de beste tiltakene i den eksisterende planen som avsluttes i 1985, men det vil også bli satset nye ressurser på andre tiltak innen den offentlige likestillingspolitikken.

I den nye handlingsplan vil det bli lagt vekt på å bryte ned skillene mellom kjønnene både i arbeidslivet og

utdanningssystemet. Regjeringen vil blant annet sette inn særlige virkemidler for å stimulere flere kvinner til å påta seg lederansvar og til å starte egen virksomhet.

Man vil også søke å gi likestillingsperspektivet større gjennomslag på andre politiske områder. Departementene vil bli bedt om å utarbeide planer for likestilling på sine ansvarsområder.

I Arbeidsmiljøloven er det i de senere år innført arbeidstids- og permisjonsbestemmelser som gir mulighet til likere fordeling mellom kvinner og menn i omsorgsarbeidet. Disse rettighetene er dessverre både lite brukt og lite kjent, og det vil derfor bli gitt mer informasjon om de nye muligheter fedrene har fått til å ta del i omsorgsarbeidet.

Men la oss heller ikke glemme at lønnsomme arbeidsplasser og et variert næringsliv er en forutsetning også for kvinners muligheter til å skaffe seg arbeid utenfor hjemmet når de ønsker det. Derfor kan vi ikke gå raskere frem med kostnadskrevende reformer enn det er økonomisk grunnlag for. Dette gjelder både arbeidstidens lengde, permisjonsrettigheter og økonomiske overføringer. Det ville være meningsløst om vi i likestillingens navn skulle gjennomføre så kostnadskrevende reformer at de ville bidra til å sette tusener av både kvinne- og mannsarbeidsplasser i fare.

Men når jeg nå avslutter omtalen av den fortsatte likestillingspolitikk, må jeg også minne om at Regjeringen

ikke bare vil satse, men også har satset målbevisst i likestillingspolitikken. Det gjelder bl.a. skole- og utdanning, på arbeidsmarkedet, og det gjelder ved valg til offentlige utvalg, styrer og råd.

Vi har f.eks. en høyere kvinneandel i offentlige utvalg i Norge enn i de fleste andre land, og andelen er, selvfølgelig, høyere enn før. Jeg tror også at vi kan slå fast at jenter i dag er like innstilt på å skaffe seg en god utdanning som gutter, selv om vi fortsatt har store forskjeller i valg av utdanningsretning. Også når det gjelder likestilling kan vi derfor trygt slå fast: Vi er på rett vei!